

Jacques della Faille

Handelaar op Italië, Spanje en Marokko,
1549-1615

ERIC WIJNROKS

Jacques della Faille

Voor Marijke

JACQUES DELLA FAILLE
HANDELAAR OP ITALIË, SPANJE EN
MAROKKO, 1549-1615

ERIC WIJNROKS

Hilversum

Verloren

2025

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van
Unger-van Brero Fonds, dr. Hendrik Mullerfonds, M.A.O.C. Gravin van Bylandt
Stichting en J.E. Jurriaanse Stichting.

Afbeelding op het omslag: portret van Jacques della Faille,
tekening van Hendrick Goltzius (1580). Teylers Museum (obj.nr. N 039).

© 2025 Eric Wijnroks
Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25
1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

ISBN 9789464551945

Omslagontwerp: WarmGrijs/Robert Knoopman, Hilversum
Opmaak: Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum

*This publication has been produced in accordance with the EU Deforestation Regulation (EUDR).
No part of this publication may be reproduced in any form, including use for text and datamining,
without written permission from the publisher.*

INHOUD

Inleiding	7
1 Huiselijke omstandigheden	10
Het ouderlijk huis	10
Broers en zussen	14
Een Haarlems koopliedengezien: Jacques, Josina en kinderen	20
Jacques' schoonfamilie	35
Dienaren, factors en handelsagenten	42
2 De handel op Italië	45
Het begin van de Nederlandse Straatvaart in de historiografie	45
Italië tijdens de laatste decennia van de zestiende eeuw	47
De Italiaanse export	50
De Italiaanse import	55
De ontwikkeling van Jacques' Italiaanse handel	65
3 De handel op Spanje	83
De handel op Spanje en het <i>gateway-system</i>	83
De handel op de Spaanse oostkust	86
Sevilla, de parel van Andalusië	88
Het wetenschappelijke debat met betrekking tot de handel op Sevilla	92
De Spaanse export	95
De Spaanse import	102
Het Zuid-Spaanse handelsnetwerk van Jacques della Faille	109
De omstandigheden ter plaatse: embargo's, arresten, confiscaties en verboden	117
De afwikkeling van de confiscaties van <i>De Zwarte Ruijter</i> en <i>De Witte Eenhoorn</i>	147
4 De handel op Marokko	153
Historiografie	153
Marokko ten tijde van Al-Mansur, 1578-1603	155

De Marokkaanse export	160
De Marokkaanse import	165
Jacques' eerste schreden richting de Marokkaanse markt, 1588-1590	169
De oprichting van een Haarlemse vriendencompagnie, 1590-1594	172
Gescheiden wegen: het conflict tussen Jacques en zijn stief-schoonvader escaleert, 1594-1597	177
Opnieuw een conflict: Jacques versus Gilles della Faille, 1597-1600	195
Het volume van de Nederlandse Marokko-handel	203
Epiloog	205
Dankwoord	209
Geraadpleegde archieven	210
Gebruikte literatuur en uitgegeven bronnen	212
Noten	216
Register	245

INLEIDING

Jacques della Faille, de hoofdpersoon van dit boek, werd omstreeks 1549 in Antwerpen geboren als zoon van een zeer welgesteld koopman. Ook voor Jacques was er een carrière in de handel weggelegd. Na zijn leertijd in Italië bij één van de handelsfilialen van zijn vader trad hij in 1580 in het huwelijk met de elf jaar jongere Josina Hamels. Vier jaar later, kort vóór de val van Antwerpen, vestigde het echtpaar zich in Haarlem, dat zich in loop van de zestiende eeuw had ontwikkeld tot hét centrum van de Hollandse linnennijverheid. Vandaaruit pakte Jacques de handel met Italië, Spanje en Marokko op.

Het belangrijkste bronnenmateriaal waarop dit werk is gebaseerd, zijn de honderden brieven die Jacques tussen 1585 en 1600 aan zijn zwager Daniël van der Meulen schreef. Deze brieven maken onderdeel uit van het Leidse koopmansarchief van deze Van der Meulen. Daarnaast bevinden zich in datzelfde archief tal van andere documenten – aantekeningen, facturen, contracten, verzekeringspolissen, afschriften en overzichten – die de beelden completeren. Datzelfde geldt voor berichten van een aantal andere correspondenten van Daniël van der Meulen. Daarin kwamen soms dezelfde kwesties ter sprake die Jacques aan de orde stelde, maar dan vanuit hun perspectief.

Dit boek is in de eerste plaats een biografie van een gecompliceerd mens. Jacques was een man met zeer uitgesproken opvattingen die van zijn hart geen moordkuil maakte. Ongefilterd en ongenueanceerd komen, vier en een kwart eeuw na dato, zijn zielenroerselen tot ons. We leren hem kennen als een nukkige en wantrouwende man die voortdurend de grenzen opzocht en daarmee anderen dikwijls tot wanhoop dreef.

In de tweede plaats gaat dit boek over de Nederlandse internationale handel, met name die met Italië, Spanje en Marokko. Aangezien Jacques zijn zwager van meet af actief bij zijn handelsactiviteiten betrok, worden we van jaar tot jaar uitstekend geïnformeerd over wat er speelde in deze verschillende gebieden. Jacques' brieven zijn dan ook van grote betekenis voor de vaderlandse handelsgeschiedenis. Dat geldt te meer vanwege het betreffende tijdvak. Het waren precies de pioniersjaren van de overzeese handel van de nog prille Nederlandse Republiek. Over deze periode is eigenlijk maar weinig bekend. Het Amsterdamse notariële archief, met afstand de belangrijkste bron voor de vroege vaderlandse handelsgeschiedenis,

kreeg namelijk pas vanaf 1595 voldoende substantie om er gefundeerde uitspraken aan te kunnen ontleen. Het feit dat Jacques vanuit Haarlem en niet vanuit Amsterdam opereerde, is evenzeer van belang. Van 1585 tot 1595 was Amsterdam nog niet het centrum van de wereldhandel. Haarlem, Middelburg, Leiden en Rotterdam, elk met een eigen economisch profiel, deden op onderdelen nauwelijks voor Amsterdam onder. Dat levert verrassende perspectieven op.

In de hoofdstukken waarin de verschillende handelsgebieden worden behandeld, is een vaste volgorde aangehouden. Als eerste wordt de lokale context geschetst, vervolgens wordt ingegaan op de producten die er werden verhandeld en ten slotte is er aandacht voor de wijze waarop Jacques op deze markten opereerde. Op welke manier had hij zijn handel gestructureerd en in hoeverre maakte hem dat succesvol in vergelijking met zijn concurrenten?

Waar dat voor de hand ligt, wordt aangesloten bij lopende discussies onder historici. Met betrekking tot de Italiaanse handel speelt vooral de vraag op welk moment en op grond van welke omstandigheden de zogenaamde Straatvaart, de zeeroute door de Straat van Gibraltar met Italië als meest populaire bestemming, momentum kreeg. Volgens Jaap Bruijn was dat in 1591 toen Italië werd getroffen door ernstige hongersnood en er voor het eerst vele tientallen graanschepen vanuit de Nederlanden werden bevracht om naar het Zuiden te varen. Voordien, zo meent hij, was er slechts sprake van enkele incidentele reizen zonder verdere betekenis. Latere historici gaan mee in dat beeld. In het Italiaanse deel van dit boek wordt getracht hierin meer duidelijkheid te brengen. Welke kenmerken hadden de reizen vóór 1591, welke producten werden er verscheept en welke kooplieden waren daarvoor verantwoordelijk? De vraag die daaronder ligt is of er ook al in deze periode sprake was van een bepaald, uitgekristalliseerd patroon.

Voor de vroege Nederlands-Spaanse handel spelen andere kwesties. Allereerst dient gesteld dat de Nederlands-Spaanse handel sowieso lastig te reconstrueren is vanwege het grotendeels illegale karakter ervan. Doordat Filips II de handel op de vijandige Republiek ten strengste verbood, werd er door de Hollandse en Zeeuwse kooplieden één groot rookgordijn opgetrokken, zodat uit het overgeleverde materiaal niet meteen duidelijk wordt wie de investeerders waren en vanuit welk gebied zij opereerden. De brieven van Jacques laten zien hoe de regels werden omzeild om confiscaties te voorkomen. Daarnaast tonen deze aan dat de Spaanse repressie almaar dreigender werd, waardoor de in Spanje gevestigde handelaren zich er steeds moeilijker staande konden houden. Historici verschillen van mening over de daadwerkelijke impact van die repressie. Jonathan Israel huldigt de opvatting dat de vele anti-Nederlandse maatregelen een groot materieel effect hebben gehad. Dat gold volgens hem vooral vanaf 1598 toen Filips III, meer nog dan zijn kort daarvoor overleden vader, een ware handelsoorlog met de Republiek ontketende. De schokgolf die dat teweeg bracht, werd, zo meent hij, niet alleen gevoeld in de

Nederlands-Spaanse handel, maar ‘in every part of the Dutch world trade system’. Anderen menen juist dat de effecten van deze anti-Nederlandse maatregelen nogal meevielen. In het Spaanse deel wordt nader op deze materie ingegaan. Daarbij is er vooral aandacht voor twee aspecten: welke anti-Nederlandse maatregelen waren wanneer aan de orde en wat was het adaptief vermogen van de betrokken kooplieden? Was het inderdaad zo dat op zeker moment velen de Spaanse handel wel voor gezien hielden?

Voor Marokko, indertijd ‘Barbarije’ genoemd, geldt dat de vroege Nederlands-Marokkaanse negotie nooit eerder is onderzocht. Historici gaan er daarom vanuit dat de Nederlandse natie hier geen rol van betekenis heeft gespeeld. Dankzij de brieven van Jacques kan er een nieuw hoofdstuk worden toegevoegd aan de vaderlandse handelsgeschiedenis.

Met de dood van Daniël van der Meulen in de zomer van 1600 kwam er een einde aan de correspondentie tussen beide zwagers. Jacques leefde daarna nog vijftien jaar. Daarmee raken de verdere lotgevallen van onze hoofdpersoon wat uit het zicht. Dankzij andere bronnen hebben we echter wel een beeld hoe het hem in grote lijnen verging. In een epiloog komen zijn latere levensjaren aan bod.

HUISELIJKE OMSTANDIGHEDEN

Het ouderlijk huis

Jacques della Faille kwam uit een groot en zeer welgesteld Antwerps koopliedengezin. Zijn ouders, Jan della Faille de Oude en Cornelia van der Capelle, kregen negen kinderen. Jacques, geboren omstreeks 1549, was de zesde. Voor het Antwerpse handelsmilieu, waartoe het gezin Della Faille behoorde, was het hebben van een grote kinderschare heel gebruikelijk. Elk kind vertegenwoordigde een mogelijkheid om later, wanneer het eenmaal volwassen was, via huwelijkssluiting strategische allianties aan te gaan met andere handelsfamilies. Bovendien verschaftte het hebben van veel kinderen de ouders prestige. De impliciete boodschap luidde dat zij zodanig in goeden doen waren dat zij al hun kinderen een toekomst konden bieden overeenkomstig de levensstijl van het eigen gezin. Dit vertaalde zich in de hoogte van de bijdragen die aan het nageslacht werden meegegeven: een flink startkapitaal, een riant bruidsschat of een kostbare huwelijksgift. Koopmansgezinnen van tien of meer kinderen vormden dan ook bepaald geen uitzondering. In sommige gevallen werd het kindertal slechts bepaald door natuurlijke begrenzingsen. Zo had een andere eminente Antwerpse koopman, Pieter Panhuys, dertien kinderen uit één huwelijk. Pieter de Moucheron, eveneens een tijdgenoot van Jan della Faille de Oude, deed er nog een schepje bovenop en kreeg er zelfs negentien of twintig. Mogelijk dat het gezin Della Faille meer kinderen zou hebben gekend, wanneer de vrouw des huizes langer had geleefd. Cornelia stierf echter rond haar 42e levensjaar. Jacques was toen zo'n 13 jaar oud. Naar de precieze oorzaak van haar overlijden kunnen we slechts gissen. Aannemelijk is dat haar dood een gevolg was van complicaties bij zwangerschap of geboorte. In die tijd was dat doodsoorzaak nummer één bij vrouwen in de vruchtbare leeftijd. Vooral diegenen die de dertig levensjaren ruim waren gepasseerd, liepen een verhoogd risico.¹

Jacques' vader, Jan, behoorde, op basis van een taxatielijst uit 1574, tot de groep van tien rijkste mannen van Antwerpen. Zijn rijkdom stelde hem in staat om elk van zijn kinderen een schenking mee te geven van 1.000 pond Vlaams, zo'n dertigmaal het jaarloon van een geschoolde arbeider. De lokale erfrechtelijke verhoudingen bepaalden dat zonen en dochters hierbij gelijke rechten konden doen gelden. Deze regeling had voor de handelspraktijk een risico-dempende werking. Het familieka-

pitaal werd zo gelijkelijk verdeeld over de kinderen en deze werden gestimuleerd om met elkaar samen te werken. Dat kwam vaak neer op de continuering van de handelsfirma door een volgende generatie. Een ander kenmerk van een Antwerps koopliedengezin was dat de man over het algemeen veel ouder was dan zijn gade. Een koopman trouwde meestal pas na zijn dertigste. De belangrijkste reden was dat hij eerst voldoende welstand moest verwerven om zich aan een geschikte huwelijkskandidaat te kunnen presenteren. Meestal was dat een koopmansdochter van rond de twintig. Jan della Faille trouwde jonger dan gebruikelijk. Toen hij zich in 1541 in de echt verbond, was hij 26 jaar en Cornelia 20 of 21. Het gegeven dat hij er tamelijk snel bij was, laat zich verklaren uit het feit dat hij opmerkelijk snel tot rijkdom was gekomen. Zijn echtgenote was een kleindochter van zijn broodheer, Maarten de Hane.²

Jans aanstelling bij De Hane, een Brussels koopman die zich in het begin van de zestiende eeuw te Venetië had gevestigd, was in menig opzicht beslissend voor zijn carrière en daarmee ook voor die van zijn nazaten. Toen Jan in 1530 bij hem in dienst kwam, was De Hane een man van aanzien. Een jaar daarvoor had hij van Ferdinand I, keizer van het Heilige Roomse Rijk en de jongere broer van Karel V, het recht tot het dragen van een familiewapen verkregen. In diezelfde periode kocht hij om zijn prestige kracht bij te zetten een paleis aan het Canal Grande. Als we afgaan op de bruidsschat die hij voor elk van zijn dochters neertelde – 6.000 dukaten – dan was hij zelfs één van de rijkste inwoners van Venetië. De hoofdvestiging bevond zich aldaar, maar verder had het huis filialen in Verona en Antwerpen. Een kantoor in Londen werd vanuit Antwerpen aangestuurd. De hoofdmoot van de negotie bestond uit textiel. Linnen en Engels en Hollands laken werden naar het Zuiden vervoerd en met name ruwe zijde en zijdedraad, afkomstig uit de Levant, vonden via Italië hun weg naar het Noorden. Deze vervoersstromen liepen over land.³

Gezien Jans eigen achtergrond, zijn vader was waarschijnlijk een welgestelde landbouwer uit de buurt van Wevelgem, lag een carrière in de handel niet direct voor de hand. In deze periode echter – enkele generaties later zou dat radicaal veranderen – was het nog mogelijk dat een ondernemende en ambitieuze jongeman met niets meer dan zijn eigen intelligentie en persoonlijkheid de kans kreeg om zich te bewijzen als koopgezel. Wie of wat Jan ertoe heeft gebracht om precies naar Venetië af te reizen en voor De Hane te gaan werken, is niet duidelijk. Wel is helder dat die stap voortreffelijk voor hem uitpakte. In korte tijd wist hij zijn patroon geheel voor zich in te nemen. Diens vertrouwen in hem was zelfs zo groot dat hij eind jaren dertig terug naar de Nederlanden werd gezonden om daar, ondanks zijn nog jonge leeftijd, leiding te geven aan het Antwerpse filiaal en daarmee indirect aan het Londense kantoor. Daarmee maakte De Hane een grove inschattingsfout. Binnen enkele jaren had Jan namelijk een eigen handel opgezet die, in weerwil van afspraken, rechtstreeks concurreerde met die van zijn baas. Bovendien knoeide hij met de boekhouding van de firma, waardoor De Hane grote verliezen leed en hijzelf

zijn kapitaal in rap tempo zag vermeerderen.⁴ Bedrog kwam in die dagen veelvuldig voor, maar het was zeer ongewoon, om niet te zeggen ongehoord, dat iemand zijn eigen weldoener zo de vernieling in hielp.

Als Antwerps filiaalhouder zorgde Jan er voor dat ook zijn broer Jacob bij De Hane in dienst kwam. Deze Jacob ontfermde zich over het Londense kantoor van de firma. Daarnaast werd hij Jans partner voor alle handelsactiviteiten die buiten De Hane omgingen. Eind jaren vijftig werd hun eigen negotie uitgebreid met Spanje. Dat werd toen, naast Italië en Engeland, hun derde zwaartepunt. Robert van Eeckeren vestigde zich als hun factor in Sevilla. Hij werd tevens de derde vennoot. De relatie met deze Van Eeckeren – in Spanje *Ruberto Dacre* geheten – werd in 1562 versterkt door diens huwelijk met Jans oudste dochter Anna. Voor Jan vervulde Van Eeckeren de rol van zogenaamde ‘ideale schoonzoon’, een typisch fenomeen van de Antwerpse koopmansstand. Deze ‘ideale schoonzoon’ werd geacht, wanneer dat nodig mocht zijn, de continuïteit van het handelshuis te borgen. Een koopman van middelbare leeftijd – Jan was in 1562 ongeveer 47 jaar oud – zag zich namelijk geconfronteerd met het gegeven dat zijn gezin en onderneming gevaar liepen indien hijzelf spoedig zou sterven. Zijn kinderen waren op dat moment nog minderjarig en daardoor niet in staat hem te vervangen. Om dit probleem te ondervangen zocht een koopman een huwelijkspartner voor één van zijn oudere dochters die aan de hoogste maatstaven moest voldoen: kundig, loyaal en betrouwbaar. Deze ‘ideale schoonzoon’, vaak een goede handelsvriend die een jaar of vijftien jonger was dan zijn schoonvader, moest de belangen van de weduwe en de kinderen behartigen wanneer de heer des huizes kwam te overlijden. Van Eeckeren, geboren in 1527, was twaalf jaar jonger dan Jan en zestien jaar ouder dan zijn bruid en vervulde die rol met verve. Door de jaren heen manifesteerde hij zich als een solide beschermer van de belangen van de Della Faille’s.⁵

Jan, wellicht verblind door zakelijk gewin, had niet door dat zijn broer Jacob meer en meer moeite kreeg met zijn frauduleuze handelen jegens de firma De Hane. Begin jaren zestig werd het Jacob zelfs zo gortig dat hij de De Hane’s – de zonen van Maarten – tot in detail informeerde over het bedrog. Daarbij speelde mee dat Jan de door Jacob aangeleverde boekhouding van het filiaal Londen stelselmatig manipuleerde voordat deze naar Venetië werd doorgezonden. Jacobs reputatie van integer koopman dreigde op die manier te grabbel te worden gegooid. ‘Het verraad van Jacob’ dan wel ‘het bedrog van Jan’ zette de familieverhoudingen volledig op scherp en belastte ook de volgende generatie. Dit conflict leidde tot grote spanningen, die dagelijks voelbaar waren omdat beide broers recht tegenover elkaar woonden aan de Antwerpse Huidevetterstraat. Op de jonge Jacques, die als vanzelfsprekend de zijde van zijn vader koos, zal het diepe indruk hebben gemaakt.⁶ Eén van de levenslessen die hij uit deze affaire trok, was dat loyaliteit belangrijker was dan integriteit.

Het valt op dat Jacques in de honderden brieven die hij tussen 1585 en 1600 aan zijn zwager Daniël schreef zelden of nooit aan zijn jeugd refereerde. Geen enkele anekdote, liefdevolle herinnering of bijzondere gebeurtenis werd door hem gememoreerd. Uit zijn brieven valt slechts te achterhalen dat hij rond zijn twintigste naar Italië werd gestuurd om zich daar in de handel te bekwamen. Hij genoot zijn opleiding bij één van de drie filialen van zijn vader: Venetië, Verona of Napels. Daar leerde hij ook de taal goed kennen.⁷

In de loop van de jaren zeventig, hij was toen midden 20, liet Jacques zich voor het eerst gelden als zelfstandig koopman. Hij toonde daarbij interesse voor dezelfde gebieden als zijn vader: Italië, Spanje en Engeland. Daarbij liet hij een voorkeur blijken voor de in- en verkoop van linnen, ook wel lijnwaad genoemd. In diezelfde tijd wierp Jacques' oudere broer Maarten zich op als de beoogde opvolger van zijn vader. Die pretentie, die mede was gebaseerd op het feit dat hij inmiddels leiding gaf aan het Londense filiaal, werd door Jacques aangevochten. Wat hem daarbij niet hielp, was dat hijzelf in deze jaren nog maar matig succesvol was. Brulez komt in zijn onderzoek naar de firma Della Faille tot de conclusie dat Jacques het tussen 1575 en 1583 in financieel opzicht minder goed deed dan twee van zijn broers, diezelfde Maarten en Steven. Die laatsten wisten hun kapitaal te vermeerderen van respectievelijk 2.800 en 2.150 pond Vlaams naar 6.555 en 5.758 pond Vlaams. Jacques kwam niet verder dan een bescheiden sprongetje van 2.150 naar 2.914 pond Vlaams. Zelfs zijn zussen Anna, Hester en Cornelia overvleugelden hem ruimschoots. Hester, de latere vrouw van Daniël van der Meulen, bezat in 1575 3.031 pond Vlaams en zag in 1583 haar kapitaal aangegroeid tot maar liefst 7.065 pond Vlaams!⁸ Zij opereerde overigens niet als zelfstandig koopvrouw, maar bezat de vaardigheid om selectief mee te liften op de activiteiten en investeringen van haar vader, broers en andere familieleden.

Hoewel zijn kapitaal niet spectaculair was toegenomen, meende Jacques eind jaren zeventig dat het tijd werd om te trouwen. Hij had zijn oog laten vallen op de elf jaar jongere Josina Hamels, de enige dochter van wijlen Joost Pietersz Hamels en Aleyda Jansdr. van Liebergen. Eind 1580 werd het huwelijk in Antwerpen voltrokken. Twee jaar later kwam Jan della Faille de Oude te overlijden. Meteen daarna vlogen zijn kinderen elkaar in de haren over de erfenis.

Portret van Jacques della Faille, tekening van Hendrick Goltzius (1580). Teylers Museum (obj.nr. N 039).

Broers en zussen

Bij het opmaken van zijn laatste wil had Jan della Faille de Oude drie van zijn zoons aangewezen als executeurs-testamentair: Jan, de stamhouder, Maarten en Jacques. Het testament van de overledene ademt in alles een sfeer uit van ongelijke behandeling. Zo had vader beschikt dat Jan zijn erfdeel alleen in onroerende goederen mocht investeren. Blijkbaar zag hij geen koopman in hem. Zoon Carel, soms ook Carlo genoemd, werd min of meer onder curatele gesteld. Niet alleen werd hem een carrière in de handel ontzegd; hij moest zich zelfs bij investeringen in onroerend goed de ‘adviezen’ laten welgevallen van Maarten, Jan, Jacques en hun zwager Van Eeckeren. Helemaal curieus was het dat de oude patriarch aan Carel en Steven en hun zwager Louis Malapart, de weduwnaar van de in 1578 gestorven Maria della Faille, postuum het recht ontzegde om de papieren van de firma in te zien. Alleen bij Malapart was er wellicht een geldig excuus: die handelde namelijk zelf ook intensief op Spanje en was daarmee een concurrent van het handelshuis Della Faille. Hester kreeg eveneens beperkingen opgelegd; ook zij werd geacht haar erfdeel slechts aan te wenden voor onroerende zaken. Alleen Jans kennelijke lievelingen – Maarten, Jacques en Cornelia – kregen de vrije beschikking over hun erfdelen.⁹

Gezien dit verdeel en heers-spel was het niet zo vreemd dat meteen na Jans overlijden de gemoederen oververhit raakten. Het belangrijkste strijdpunt betrof de verdeling van de middelen – contanten, schuldbrieven en opgeslagen goederen – van het Londense filiaal, zijnde ‘tprincipaelste comptoir vanden sterfhuijse’. Op de balans vertegenwoordigden deze een waarde van 22 à 23.000 pond Sterling. Om te voorkomen dat de ander er met dit kapitaal vandoor zou gaan, waren zowel Maarten als Jacques meteen na vaders overlijden naar Engeland afgereisd. Eenmaal in Londen vonden de beide antagonisten elkaar echter in een onttrekking van 8.000 pond Sterling uit het sterfhuis. Dat bedrag verdeelden zij gelijkelijk tussen henzelf en Steven, Hester en Anna, de vrouw van Van Eeckeren. Louis Malapart, Jan en Carel – Cornelia overleed kort na haar vader – hadden het nakijken. Volgens Maarten en Jacques waren zij namelijk al bij de verdeling van het moederlijk erfdeel voldaan, een voorstelling van zaken die door de gedupeerden fel werd betwist. Met name Jan voelde zich tekort gedaan. Hij was erachter gekomen dat zijn vader hem jarenlang stelselmatig had benadeeld. Dat hij dit niet eerder had ingezien, weet hij aan zijn langdurige verblijf in het buitenland. Hij had ‘wel derthien ofte veerthien jaeren in Spangien ende Italien de factorie van zijnen vader [...] bedient sonder ijete weten vanden staet van zijns vaders huijs’. Diep gefrustreerd concludeerde hij dat hij zich door vaders autoriteit zand in de ogen had laten strooien.¹⁰

De hoop van Jan de Oude dat Maarten en Jacques na zijn dood samen het handelshuis zouden voortzetten, bleek ijdel. In september 1583 werd evident dat ze niet meer met elkaar door één deur konden. Ze wilden afzonderlijk verder. De

twee belangrijkste Londense dienaren, Thomas Coteels en Wouter Aertsen, werden voor de keuze gesteld om voortaan of de één of de ander te dienen. Coteels koos voor Maarten, Aertsen voor Jacques.¹¹ De beslissing van Coteels om de belangen van Maarten te behartigen, lag voor de hand. Ze waren zwagers. Dat Aertsen voor Jacques koos, was minder vanzelfsprekend. Hij was namelijk een aangetrouwde neef van zowel Maarten als Jacques.¹² Waarschijnlijk echter had hij weinig meer te kiezen. Door de verbintenis tussen Maarten en Coteels bleef Jacques als vanzelf voor hem over. Hoe dan ook, de laatste had het met hem niet slecht getroffen. Aertsen bleek kundig, betrouwbaar en loyaal. Gedurende al de jaren dat Jacques met Daniël correspondeerde – van 1585 tot 1600 – was Aertsen zijn vaste ankerpunt in Londen; soms trad hij daarbij op als factor, dikwijls als partner.

Begin jaren tachtig speelde er ook nog een andere kwestie die de familiale gemeederen bezighield. Hester was nog ongetrouwd, maar er had zich inmiddels een bruidegom aangediend: Daniël van der Meulen. De oudere broer van Daniël, Andries, was de initiatiefnemer van dit huwelijk. Andries kende de familie Della Faille goed, omdat hij via zijn vrouw verzwagerd was met Louis Malapart. Vanuit de Della Faille's zagen met name Jan, Jacques en Carel de voordelen van dit huwelijk. Deze verbintenis was een profijtelijke alliantie tussen twee gefortuneerde, internationaal georiënteerde Antwerpse koopliedenfamilies. Maarten maakte echter bezwaar. De Van der Meulens waren immers hervormd en hijzelf was katholiek. Wat daarbij niet echt meehielp, was dat ook Jacques naar het calvinisme neigde. Maarten voelde er weinig voor om 'kamp Jacques' verder te versterken en geïsoleerd te raken in eigen familiekring. Ondertussen had echter half Antwerpen lucht gekregen van deze huwelijksonderhandelingen en vreesde Hester voor haar reputatie wanneer alles op het laatste moment zou worden afgeblazen. Ze besloot daarom het heft in eigen hand te nemen en naar Haarlem af te reizen om daar, nadrukkelijk tegen de zin van Maarten, in ondertrouw te gaan. Andries van der Meulen, die veel waarde hechtte aan een onberispelijke reputatie, was bang dat met die stap de zaak zou escaleren. Hij vroeg daarom aan een kennis om Maarten uit te horen. Hoe zou deze reageren als hij voor een voldongen feit werd geplaatst? Het antwoord stelde hem gerust. Toen die kennis Maarten er op wees dat tegenwerking zinloos was en hij door toegeeflijkheid Daniël 'als vrindt soude winnen', ging Maarten overstag. Op 25 december 1584 werd het huwelijk voltrokken. Kort daarop schreef Maarten een hartelijke brief aan zijn nieuwe zwager, waarin hij hem als 'U.L. dienaar' zijn diensten aanbood.¹³

Terwijl de Della Faille's vooral bezig waren met hun particuliere besognes, dreigde Antwerpen te worden ingenomen door de Spaanse troepen van Alexander Farnese, hertog van Parma. Als reactie op de Spaanse Furie van 1576, waarbij muitende Spaanse troepen dagenlang moordend en plunderend tekeer waren gegaan, had de stad eensgezind de kant gekozen van de Staatse partij van Willem van Oran-

De Haarlemse koopman Jacques della Faille voerde tussen 1585 en 1600 een intensieve correspondentie met zijn zwager en zakenpartner, de Leidse lakenhandelaar Daniël van der Meulen. Van zijn hand zijn enige honderden brieven bewaard gebleven. Deze gaan zowel over zijn persoonlijk leven als z'n handelsactiviteiten, met name gericht op Italië, Spanje en Marokko. Dit boek is dan ook in de eerste plaats een biografie. Daarin leren we Jacques kennen als een lastig en wantrouwend man die anderen dikwijls tot wanhoop dreef. Daarnaast is dit werk van belang voor de vaderlandse handelsgeschiedenis, vooral vanwege het tijdvak. Dat waren namelijk precies de pioniersjaren van de overzeese handel van de nog prille Nederlandse Republiek. Over deze periode is maar weinig bekend. De negotie met Marokko is zelfs nooit eerder onderzocht. Wijnroks verbindt op soepele wijze het leven van één enkele koopman met de grote economische veranderingen van die tijd.

Eric Wijnroks (Varsseveld 1959) promoveerde als historicus aan de Radboud Universiteit en heeft meerdere wetenschappelijk publicaties in binnen- en buitenland op zijn naam staan. Zijn dissertatie, *Handel tussen Rusland en de Nederlanden, 1560-1640*, verscheen in 2003 als handelsuitgave bij Verloren.

‘Verplichte kost voor iedereen die zich met de Nederlandse handelsgeschiedenis bezighoudt’
(Oscar Gelderblom in *TSEG*).

